

VÝSLEDKY NÁRODNÍHO VÝZKUMU UŽÍVÁNÍ TABÁKU A ALKOHOLU V ČESKÉ REPUBLICE (NAUTA) ZA ROK 2024

RESULTS OF THE NATIONAL SURVEY ON TOBACCO AND ALCOHOL USE IN THE CZECH REPUBLIC (NAUTA) FOR 2024

LADISLAV CSÉMY^{1, 2}, ZUZANA DVOŘÁKOVÁ³, ALENA FIALOVÁ¹, MAREK MALÝ¹,
MIROSLAVA SKÝVOVÁ¹

¹Státní zdravotní ústav, Praha, Česká republika

²Národní ústav duševního zdraví, Klecany, Česká republika

³Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, Praha, Česká republika

SOUHRN

Státní zdravotní ústav každoročně uveřejňuje výsledky Národního výzkumu užívání tabáku a alkoholu v České republice (NAUTA). Cílem tohoto šetření je získat aktuální data o užívání tabáku, nikotinu a alkoholu u populace ve věku 15 a více let. Výsledky jsou reprezentativní z hlediska pohlaví, věku a regionu. Údaje za rok 2024 ukazují, že nikotin z různých druhů výrobků užívá alespoň jednou měsíčně třetina populace (33,8 %) ČR starší 15 let. Zatímco kouření klasických cigaret postupem let mírně klesá, narůstá podíl uživatelů alternativních výrobků, jako jsou elektronické cigarety, zahřívaný tabák či nikotinové sáčky. V konzumaci alkoholu patří Česká republika mezi země s vysokou spotřebou. Účelem pravidelného šetření je získat přehled o míře užívání těchto legálních návykových látek v populaci, který může posloužit k efektivnějšímu plánování prevence, zacílení kampaní a programů nebo jako podklad k zavádění regulačních opatření s cílem snížit rizika a škody spojené s užíváním těchto látek.

Klíčová slova: alkohol – konzumace, kouření, tabákové výrobky – užívání, nikotinové výrobky – užívání

SUMMARY

Every year, the National Institute of Public Health publishes the results of the National Survey on Tobacco and Alcohol Use in the Czech Republic (NAUTA). The aim of this survey is to obtain current data on tobacco, nicotine, and alcohol use among the population aged 15 and over. The results are representative in terms of gender, age, and region. Data for 2024 show that one-third of the Czech population aged 15 and over (33.8%) use nicotine from various types of products at least once a month. While smoking traditional cigarettes has declined slightly over the years, the proportion of users of alternative products such as electronic cigarettes, heated tobacco, and nicotine pouches is increasing. The Czech Republic is among the countries with high alcohol consumption. The purpose of the regular survey is to obtain an overview of the extent of use of these legal addictive substances in the population, which can be used for more effective prevention planning, campaign and program targeting, or as a basis for introducing regulatory measures to reduce the risks and harms these substances represent.

Key words: alcohol consumption, smoking, tobacco products – use, nicotine products – use

<https://doi.org/10.21101/hygiena.a1890>

Užívání tabáku a alkoholu je stále běžnou součástí mnoha životů, přestože jejich konzumace patří mezi hlavní faktory, které významně přispívají k předčasné úmrtnosti a nemocnosti. Zatímco kouření klasických cigaret postupem let mírně klesá, do popředí se dostávají moderní alternativy užívání tabáku a nikotinu, jako jsou elektronické cigarety, zahřívaný tabák či nikotinové sáčky. Jejich obliba je zvláště výrazná mezi mladou generací, která tak mění tradiční vzorce užívání nikotinu. Spotřeba alkoholu v České republice je

z hlediska Evropy nadprůměrná, naše země se řadí mezi evropské státy s nejvyšší spotřebou. Sledování trendů v užívání těchto legálních návykových látek je klíčové zejména pro efektivní plánování preventivních opatření a zdravotní politiky. Státní zdravotní ústav pravidelně realizuje Národní výzkum užívání tabáku a alkoholu v České republice (NAUTA), jehož výsledky každoročně uveřejňuje u příležitosti Světového dne bez tabáku (tj. 31. května) na svých webových stránkách. V rámci tohoto šetření jsou získávána data o užívání tabákových

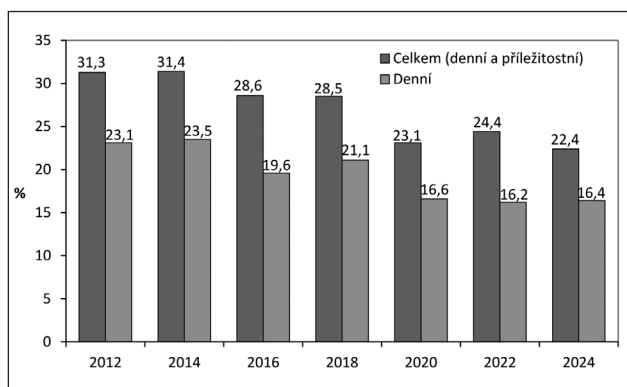
a nikotinových produktů spolu s daty o užívání alkoholu u populace osob České republiky ve věku 15 a více let. Aktuální data lze porovnávat s výsledky získávanými každoročně od roku 2012. Sběr dat probíhá na přelomu měsíců listopad a prosinec na území celé České republiky metodou standardizovaného řízeného rozhovoru mezi tazatelem a respondentem. Výsledky jsou reprezentativní pro populaci České republiky nad 15 let z hlediska pohlaví, věku a regionu.

V roce 2024 byla data získána z výběrového souboru o velikosti 1 809 jedinců (1). Z výsledků vyplývá, že v populaci České republiky ve věku 15 a více let je celkem 22,4 % kuřáků tabákových výrobků, které zahrnují cigarety, dýmky, doutníky, doutníčky a vodní dýmky. Klasické kouření postupně ustupuje do pozadí a celkově můžeme v trendu kuřáctví tradičních tabákových výrobků zaznamenat pokles z 31,3 % v roce 2012 na 22,4 % v roce 2024 (obr. 1). Česká populace stále kouří převážně cigarety, jen zhruba pětina současných kuřáků používá i jiné tabákové výrobky určené ke kouření, jako jsou dýmky, doutníky, doutníčky či vodní dýmky. Stejně jako v roce 2023 vykourí denní kuřáci nejčastěji 15–24 cigaret za den.

Zatímco cigarety jsou i nadále dominantní formou užívání tabáku, rozmanitost a užívání alternativních výrobků se zejména mezi mládeží zvyšuje. V roce 2024 užívalo elektronické cigarety 14 % osob. Nárůst můžeme pozorovat zejména v posledních čtyřech letech, kdy se podíl denních uživatelů téměř zdvojnásobil. Ve věkové kategorii 15–24 let udává užívání elektronických cigaret dokonce čtvrtina respondentů (obr. 2). Necelá polovina

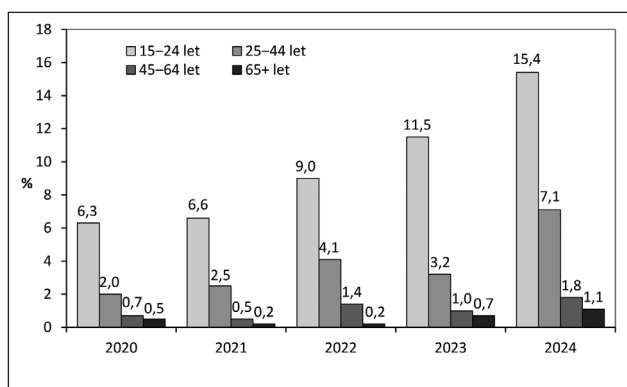
(41,4 %) uživatelů elektronických cigaret uvádí, že kouří současně i klasické cigarety. V porovnání s rokem 2023 došlo v roce 2024 k nárůstu uživatelů, kteří jsou bývalými kuřáky klasických cigaret, což naznačuje přechod od kouření k užívání elektronických cigaret (20,8 % v roce 2023 vs. 35,9 % v roce 2024). Tento trend je patrný ve všech věkových skupinách, přičemž v nejmladší věkové kategorii 15–24 let došlo k téměř dvojnásobnému nárůstu podílu (z 13,8 % v roce 2023 na 25,0 % v roce 2024). Naopak poklesl podíl uživatelů, kteří před užíváním elektronických cigaret nekouřili klasické cigarety. Více než čtyři pětiny (82,1 %) současných uživatelů elektronických cigaret užívají elektronické cigarety výhradně s nikotinem. Respondenti mohli uvést více důvodů, proč užívají elektronické cigarety. Nejčastějším důvodem je jejich chuť, jak uvádí téměř polovina uživatelů (43,8 %) napříč všemi věkovými kategoriemi. U věkové skupiny 15–24 let je chuť důvodem k užívání v 68 %.

Od roku 2020 je sledováno také užívání nikotinových sáček bez obsahu tabáku, které jsou oblíbené zejména u nejmladší věkové skupiny. Díky své diskretnosti, dostupnosti a atraktivnímu balení jsou tyto výrobky velmi populární. V roce 2024 jsme zaznamenali ve věkové kategorii 15–24 let již 15 % uživatelů ve srovnání s 6 % uživatelů v roce 2020 (obr. 3). Užívání nikotinu v takto mladém věku je nebezpečné zejména kvůli riziku vzniku závislosti a negativním dopadům na vývoj mozku, tedy především těch jeho částí, které se podílejí

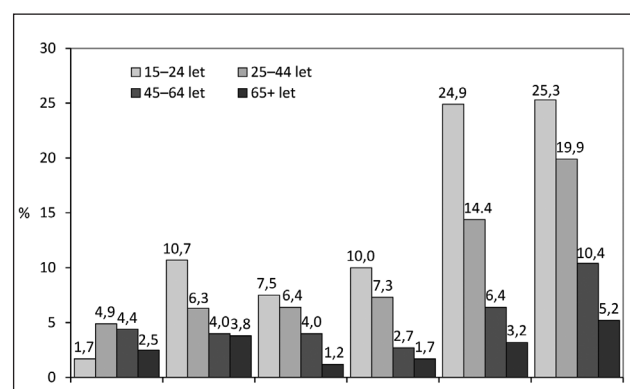
Obr. 1: Prevalence kuřáctví tabákových výrobků.

Pozn.: Graf zobrazuje podíl kuřáků celkem (denní a příležitostní, tj. kuřáci, kteří kouří méně často než denně, ale alespoň jednou měsíčně) a podíl denních kuřáků.

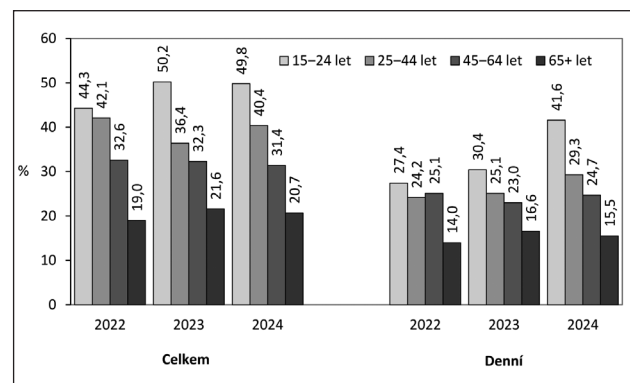
Obr. 2: Prevalence užívání elektronických cigaret podle věkových skupin.

Pozn.: Graf zobrazuje podíl uživatelů celkem (denní a příležitostní, tj. uživatelé, kteří užívají nikotin méně často než denně, ale alespoň jednou měsíčně) a podíl denních uživatelů nikotinu

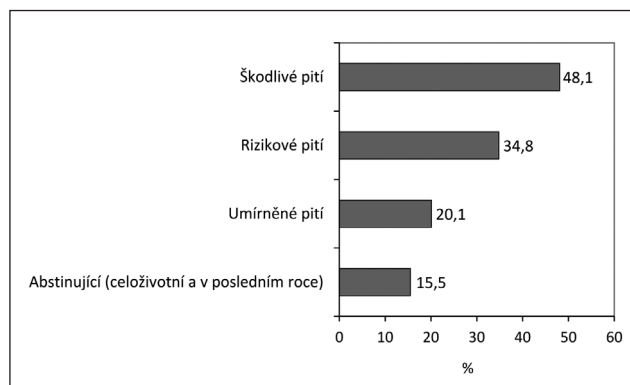
Obr. 3: Prevalence užívání nikotinových sáček bez obsahu tabáku podle věkových skupin.

Pozn.: Graf zobrazuje podíl uživatelů celkem (denní a příležitostní, tj. uživatelé, kteří užívají méně často než denně, ale alespoň jednou měsíčně).

Obr. 4: Uživatelé nikotinu podle věkových skupin.

Pozn.: Graf zobrazuje podíl uživatelů nikotinu celkem (denní a příležitostní, tj. uživatelé, kteří užívají nikotin méně často než denně, ale alespoň jednou měsíčně) a podíl denních uživatelů nikotinu

Obr. 5: Podíl současných kuřáků tabáku v závislosti na kategorii pití alkoholu.

Pozn.: Jako umírněné pití je definován průměrný denní příjem alkoholu do 40 g u mužů a do 20 g u žen. Za rizikové pití se považuje denní příjem 40 až 60 g pro muže a 20 až 40 g pro ženy a za škodlivé pití průměrná denní spotřeba více než 60 g u mužů a 40 g u žen.

na soustředění a učení. Nikotin je vysoce návyková látka a u dětí a mladistvých se závislost vyvíjí rychleji než u dospělých.

Užívání dalších produktů, jako jsou zahříváné tabákové výrobky a bezdýmne tabákové výrobky (určené ke šňupání, žvýkání či sání), bylo mezi respondenty v roce 2024 zaznamenáno v menší míře, a to shodně u cca 5 % uživatelů.

Poptávka po alternativních formách užívání tabáku a nikotinu neustále narůstá, přičemž nejvýraznější nárůst je patrný u mladé generace. Data z posledních dvou let ukazují, že nejméně jednou měsíčně užívá nikotin formou tabákových nebo alternativních nikotinových výrobků třetina české populace nad 15 let. Ve věkové kategorii 15–24 let je to dokonce polovina (obr. 4). V odborných i politických kruzích se rozvíjí diskuse o tom, jakou roli tyto produkty mají sehrát v rámci politiky kontroly tabáku, a to zejména s ohledem na nejistoty spojené s jejich dlouhodobým dopadem na lidské zdraví. Alternativy ke klasickým tabákovým výrobkům poskytují nové způsoby příjmu nikotinu především těm, kteří jej dosud užívali prostřednictvím vysoce rizikových metod, jako je spalování tabáku. U určitých skupin, například u silně závislých kuřáků nebo těch, kteří zatím neplánují s kouřením přestat, mohou tyto výrobky představovat potenciální nástroj podpory při snižování škod. Současně je však nutné zavádět opatření, která minimalizují riziko, že tyto produkty přilákají nové, dosud nikotinu nevystavené uživatele. Obzvláště znepokojivé je šíření nikotinových produktů mezi nezletilými, protože u nich může závislost na nikotinu v budoucnu vést i k přechodu ke klasickým cigaretám. V úvahu proto přichází přísnější regulace jejich propagace prostřednictvím sociálních sítí, lepší kontrola zákazu prodeje těm, kteří nedosáhli plnoletosti, omezení dostupnosti jednorázových e-cigaret či snížení

atraktivitu obalového designu. Vzhledem k tomu, že se jedná o relativně nové produkty, stále chybí dostatečně rozsáhlá data, která by s jistotou potvrdila, nebo vyvrátila obavy ohledně zdravotních důsledků, které nesouvisí přímo s nikotinem, ale se způsobem jeho užívání.

S kouřením tabáku je úzce spojena konzumace alkoholu. Mezi abstinenty je výskyt kuřáctví nižší, než je populační průměr. Mezi umírněnými konzumenty alkoholu je jen 20,1 % kuřáků, tedy o 2,3 procentního bodu méně než v celé populaci, avšak mezi rizikové a škodlivé pijícími je kuřáků výrazně více (obr. 5). Kouření spolu s nadměrným pitím alkoholu výrazně zvyšuje riziko různých zdravotních problémů, jako jsou onemocnění srdce, rakovina nebo jiné vážné nemoci. Abychom snížili škody, které tyto návyky způsobují, nestačí jen omezit jejich dostupnost. Důležitá je také motivace ke zdravějšímu způsobu života. Centrum podpory veřejného zdraví Státního zdravotního ústavu se této oblasti dlouhodobě věnuje zejména realizací informačních kampaní v rámci Světového dne bez tabáku nebo během preventivních programů, jako je například program Škola bez nikotinu, jehož cílem je interaktivní formou předat žákům a studentům dostupné informace o účincích nikotinových a tabákových výrobků na zdraví a motivovat je k životu bez nikotinu a tabáku.

Střet zájmů: žádný.

ORCID

Ladislav Csémy <https://orcid.org/0000-0001-8732-4232>

Alena Fialová <https://orcid.org/0000-0002-1122-2528>

Marek Malý <https://orcid.org/0009-0001-6429-4023>

LITERATURA

1. Csémy L, Dvořáková Z, Fialová A, Malý M, Skývová M. Národní výzkum užívání tabáku a alkoholu v České republice 2024 [online]. Praha: Státní zdravotní ústav; 2025 [cit. 2025-06-17]. Dostupné z: <https://szu.gov.cz/wp-content/uploads/2025/05/Narodni-vyzkum-uzivani-tabaku-a-alkoholu-v-Ceske-republice-2024-1.pdf>

Došlo do redakce: 22. 7. 2025

Přijato k tisku: 30. 7. 2025

Mgr. Miroslava Skývová, DiS.

Státní zdravotní ústav

Centrum podpory veřejného zdraví

Oddělení determinant zdraví

Šrobárova 48/49

100 00 Praha 10

Česká republika

E-mail: miroslava.skyvova@szu.cz